

KÜLFÖLDI SZEMLE.

I.

Az „International Congress of Free Christians and other Religions Liberals“ („A szabadelvű keresztények és más liberális vallásos gondolkodók nemzetközi kongresszusa“) háború utáni első gyűlését a múlt év augusztus 29—31. napjain tartotta Leyden városban, a történelmi egyetem falai között. Az 1913-ban Párisban tartott kongresszus után ez volt az első alkalom, mikor a világ szabadelvű vallásos gondolkodói a Globus minden pontjáról összegyűltek, hogy közös programjukat s e szerencsétlen világ újjáépítésére vonatkozó terveiket megbeszéljék. Tizenkét nemzet képviselői vettek részt a kongresszus ülésein. A magyarságot Józán Miklós és dr. Csiki Gábor képviselték.

A gyűlés első napján a különböző nemzetek képviselői húszperces előadásokban ismertették a saját hazájukban levő állapotokat, hogy a kongresszus egy teljes képet nyerhessen a világban folyó vallásos és más társadalmi mozgalmakról.

A gyűlésezés további folyamán Lic Carola Barth, az ifjúsági mozgalmak egyetemes megszervezéséről, dr. Heering leydeni professzor pedig a modern társadalom erkölcsi alapköveiről tartott érdekes előadást, mely a gyűlés tagjai közt élénk eszmecsere-t indított be.

A kongresszus Leydenben ép a háború által teremtett világhelyzetre való tekintettel, munkájának új irányt szabott. Míg eddig inkább elméleti irányban dolgozott, most teljesen gyakorlati programot állított maga elé.

A kongresszus a jövőt illetőleg, az alábbi határozatot hozta Samuel A. Eliot, az amerikai Unitárius Társulat elnökének indítványára :

1. A kongresszus örömmel ismeri el az ifjúsági mozgalmak megszervezése céljából a Hollandiában felállított nemzetközi központi hivatalt, mely a szabad kereszténység gondolatától van áthatva s a kongresszus végrehajtó-bizottságát felhívja, hogy azt vállalkozásában segítse s igyekezzék minden képviselt államban hasonló intézményeket szervezni.

II.

Dr. Martin Rade marburgi egyetemi tanár indítványára :

1. A konferencia elégtétellel állapítja meg, hogy a modern teológia munkája a maga módszerével és eredményével az

orthodox konservatív egyházakban is érezteti már meg nem szüntethető hatását.

2. Felismeri a veszélyt, mely abban áll, hogy a mai ifjúság misztikus entuziaszta és szociális érdeklődésében a pusztá igazságkeresés hiányt szenved s ép ezért komoly feladatának ismeri e veszéllyel szemben, hogy szabad teológiai tudományos munkáját továbbfolytassa s annak leszűrt eredményeit ápolja.

3. A konferencia ebből a célból az egyházak összes szabadirányú elemeit szerves egységbe hozza, sőt még az egyházon kívülieket is, — főkép a protestantismus körében s megbízza a végrehajtó-bizottságot, hogy minden erre alkalmas lépést megtegyen, egyszersmint kijelenti, hogy a szabad kereszténységnek 1900. óta fennálló világkongresszusát e cél elérésére legfontosabb útnak tekinti.

4. A konferencia a szabadelvű kereszténységnek, mint a 16-ik századbéli reformáció szükségszerű következményének történelmi föladatát a következőkben látja :

a) Képviseljen az egy tiszta, minden dogmai megkötöttségtől és szűklátókörűségtől megszabadított hitfogalmat.

b) Propagálja azt az internacionális és interkonfesszionális akaratot, mely Isten gyermekeit a szeretet által egy nagy közösségbe olvasztja.

5. Anélkül, hogy a konferencia a maga tevékenységét bármiben is korlátozni akarná, az legközelebből és különöskép a protestantismus szolgálatában áll.

Célja: Az összprotestantismus, melynek keretén belül a liberalismusnak elismert és döntő jelentősége van.

6. Fontos a szabad teológiai tudomány segítségére sietni, főkép az elszegényedett országokban :

a) Fialat tudósok támogatása által, hogy tudományuknak élhessenek.

b) Irodalmi termékek (könyvek, folyóiratok) támogatásával.

7. A szellemi érintkezést máskép kell ápolni, mint eddig. Az időszaki sajtó kölcsönös megnyitása és fölhasználása szükséges az országhatárokon túl is . . .

III.

M. le Pasteur P. Teissonnière, brüsszeli lelkész indítványára :

A konferencia teljes készséggel hozzájárul minden olyan törekvéshez, mely a nemzetek közti jogviszony helyreállítására és fenntartására s továbbá a jövőre minden háborús lehetőség kizárására irányul.

IV.

Rev. E. R. Shippen, bostoni lelkész indítványára :

Mínthogy a szellemi vezetés mindig elsőrangú szükség s különösen ma az idők legnagyobb követelménye s mínthogy a

gyakorlati lelkészség ép ily szellemi vezetéstől függ, a kongresszus úgy a maga egészében, mint tagjai útján komoly törekvést fog kifejteni abból a célból, hogy a szabadelvű keresztény lelkészi hivatás számára propagandát fejtsen ki, intelligens és karakteres ifjú embereket és nőket toborozván, s megértetvén velük, hogy a szabadelvű lelkész hivatal az emberiség szolgálatára a legjobb alkalom.

Mindig emlékezetes marad a gazdag programban a kongresszusnak augusztus 29-én este a Remonstránsok templomában tartott istentisztelete, melyen erről a közös textusról: „Álljatok szilárdan a szabadságban, mellyel Krisztus szabadokká tett titeket”. Professor Rade német, Pasteur Teissonnière francia és dr. Gow angol nyelven mondott értékes beszédet.

A kongresszus utolsó napján a szabad gyülekezet (Vrije Gemeente) templomában tartott értékes összejövetelt.

A jövőre a kongresszus minden lehető eszközt alkalmazni fog, hogy a különböző országok szabadelvű egyházainak érdekeit illetékes helyeken megvédje. A kongresszus elhatározta, hogy a felvilágosult keresztény gondolat propagálására angol, francia és német nyelven negyedévenként egy-egy folyóiratot ad ki.

A távozó Mr. R. D. Holt liverpooli hajótulajdonos helyébe a következő évre dr. Roessingh, a vallásfilozófia tanára a leydeni egyetemen, választatott meg.

A szellemi meggazdagodás feledhetetlen napjai voltak a Leydenben töltött napok. A világ minden részéből összegyülekezett képviselők azzal a reménnyel tértek vissza hazájukba, hogy a szabad keresztény gondolat képes lesz e szerencsétlen világ újjáépítésének munkájában eredményes missziót végezni.

Dr. Csiki Gábor.

IRODALMI ÉRTESÍTŐ.

Varga Béla: Gondolatok a nevelés tan értékelméleti megalapozásához. Szeged, 1922. 37—74 ll. (Acta Universitatis I. 2.)

Szerző 37 oldalon négy fejezet alatt fejti ki gondolatait és pedig:

I. fejezetben megállapítja, hogy a nevelésnek értékelméleti beállítása jelentős mozzanat a paedagogia történetében. Jelentősége azonban nem abban áll, hogy a nevelés célját értékelméleti módon sikerül megállapítani, hanem sokkal inkább abban, hogy a növendék lelki kifejlődését lehet és kell az értékfejlődés sorozatába beállítani. Így közelebbről az érzés, értelem és akarat irányában jelentkező lelkimegnyilvánulások a lélek önkifejlődésének tényeképpen jelentkeznek s helyes nevelés mellett az értékfokokozatokon keresztül a nevelés céljának megközelítése felé haladnak (v. ö. 67 l.), ami nem egyéb, mint az erkölcsi akarat (52 l.) létesítése. (v. ö. 64 l. erkölcsi jellem.)

II. Fejezetben az értékelés mibenlétét iparkodik — gazdag forrás tanulmányok alapján — megállapítani s azt egyfelől az önfenntartás egyetemes feltételének mondja s törvényeiben pedig az önkifejtés normáit ismeri fel. Bizonyos fejlődési tendencia van a lélek mélyén, mely sajátos benső törvényszerűséggel vezet az egoizmustól az altruizmusig.

III. Fejezetben az értelmi fejlődéssel, az intelligencia kialakulásával foglalkozik, melyet szoros viszonyba hoz az erkölcsi érték fogalmával, amennyiben az intelligencia erkölcsi tartalma adja a nevelés szempontjából az igazi értéket. Megállapítja a többek közt a gyermeki lélekben a kialakulással kapcsolatban 1. az illuzió, 2. a phantazia, 3. az objektív értelem fokát. E harmadik fokon lép be az oktatás a nevelés egészébe.

A IV. Fejezetben az erkölcsi akarat fejlődését vizsgálja alaposabban. Ezt mondja egy helyen: „Ez az ontologico-axiologiai sorozat, melyet a psychogenesis tényei mutatnak, azonban megtanított egyuttal arra, hogy a fejlődés legmagasabb stádiuma az öntudatos akarat, melyhez ha hozzácsatoljuk, mint tartalmi vonást, a jó értékeszméjét, megkaptuk az erkölcsiséget, mint a lelkifejlődésnek s így a nevelésnek is egyetlen célját. (67 l.)

E kis tanulmány sokkal nagyobb horderejű, semhogy ilyen röviden kellőképpen értékelhetnők s fölmutathatnók előnyeit s esetleges hiányait. Általában éles szemmel fogja meg szerző